

Stanje u pomorskom turizmu za vrijeme COVIDA-19

Radonja, Bruno

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Maritime Studies / Sveučilište u Splitu, Pomorski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:164:741494>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository - Faculty of Maritime Studies - Split -
Repository - Faculty of Maritime Studies Split for
permanent storage and preservation of digital
resources of the institution](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
POMORSKI FAKULTET**

BRUNO RADONJA

**STANJE U POMORSKOME TURIZMU
ZAVRIJEME COVIDA-19**

ZAVRŠNI RAD

Split, 2022.

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
POMORSKI FAKULTET**

**STUDIJ: POMORSKE TEHNOLOGIJE JAHTA I
MARINA**

**STANJE U POMORSKOME TURIZMU
ZAVRIJEME COVIDA-19**

ZAVRŠNI RAD

Mentor:
dr. sc. Vinko Vidučić, prof.

Student:
Bruno Radonja (MB:0171271544)

Split, 2022.

SAŽETAK

Pomorski turizam skup je različitih grana turizma koje imaju isti cilj, a to je ostvariti gospodarske prihode i pružiti obol napretku društvenoga razvoja. U ovom radu bit će riječi o problematici Covid-19, točnije njegovim utjecajem na stanje u pomorskome turizmu za vrijeme trajanja pandemije. Analizirat će se broj posjeta i dolazaka prije i za vrijeme pandemije te usporediti prihode Hrvatske i ostatka svijeta za vrijeme trajanja ograničenoga kretanja. Cilj je rada dati odgovor na pitanje koliko je uistinu Covid-19 imao utjecaja na pomorski turizam te koliko će trebati gospodarstvima da se oporave i nastave uzlaznom putanjom kakvu su imali prije početka pandemije. Teorijskim dijelom objasniti će se vrste pomorskoga turizma i njegov razvoj, dok će empirijski dio koristeći se dostupnim statističkim podacima i literaturom pojasniti i dokazati njegovo trenutačno stanje i očekivanja za budućnost razvoja pomorskoga turizma.

Ključne riječi: *pomorski turizam, pandemija, gospodarstvo, oporavak.*

ABSTRACT

Maritime tourism is a set of different branches of tourism that have the same goal, which is to achieve economic revenues and provide the progress of social development. This paper will deal with the issue of Covid-19, more precisely with its influence on the situation in maritime tourism during the pandemic. It will analyze the number of visits and arrivals before and during the pandemic and compare the revenues of Croatia with the rest of the world for the duration of limited movement. The aim of this paper is to answer the question of how truly Covid-19 has had an impact on maritime tourism, and how long it will take the economies to recover and teach the entry traveler they had before the pandemic hit. Through the theoretical part the types of maritime tourism and its development will be explained, while through the empirical part, by using the available statistical data and literature, by its current state and expectations for the future of naval tourism development will be clarified and proven.

Key words: *maritime tourism, pandemic, economy, recovery.*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TURIZAM KAO GOSPODARSKA DJELATNOST	2
3. POMORSKI TURIZAM (ZNAČENJE I PODJELA).....	3
3.1. Podjela pomorskoga turizma.....	3
3.1.1 <i>Nautički turizam</i>	4
3.1.2 <i>Povijesni element razvoja nautičkoga turizma</i>	4
3.1.3 <i>Usluge nautičkoga turizma</i>	7
3.2. Seoski ruralni turizam	8
3.3. Zdravstveni turizam	8
3.4. Ekološki turizam	9
4. PANDEMIJA COVID-19	11
4.1. Preporuke HZJZ-a za rad kampova i marina tijekom epidemije bolesti Covid-19.....	14
4.2. Stanje u Hrvatskoj za vrijeme covid-19	15
5. UTJECAJ COVID-19 NA POMORSKI TURIZAM	26
6. RAZVOJ POMORSKOGA TURIZMA NAKON PANDEMIJE COVID- 19	27
7. ZAKLJUČAK.....	29
LITERATURA.....	30
POPIS SLIKA	33
POPIS TABLICA.....	34
POPIS GRAFIKONA.....	35

1. UVOD

Pomorski turizam jedna je od vodećih gospodarskih djelatnosti u svijetu. Svojim razvojem doprinosi značaju gospodarstva države i utječe na porast dohotka, investicija, zaposlenosti i poboljšanja rasta i razvoja. Početkom 2019. godine situacija u cijelom svijetu drastično se promijenila; svaki oblik turizma, pa tako i pomorski, potpuno je bio nestao. Pojavila se nova bolest dišnih puteva Covid-19 ili takozvana Pandemija koronavirusa. Svojim brzim širenjem u kratko je vrijeme poljuljala svjetsku ekonomiju i gospodarstvo. Zatvaranjem granica i ukidanjem letova mnoge države nastojale su ograničiti širenje i spriječiti ulazak pandemije u svoj prostor. Na snagu je stupio i policijski sat.

Usljed takvoga razvoja događaja mnoge države (među kojima je i Hrvatska), a koje ovise o pomorskome turizmu, našle su se u problemu. Pad BDP-a i gubitak prihoda od stranih turista sigurno su utjecali na daljnji razvoj i održavanje pomorskoga turizma.

Temeljni cilj ovoga rada bio je promotriti situaciju pomorskoga turizma prije, tijekom i nakon pandemije Covid-19. Također, cilj je bio i ustanoviti posljedice koje je pandemija nanijela pomorskome turizmu te definirati strategije koje će biti potrebne za oporavak pomorskoga turizma.

Ovaj rad sastoji se od sedam dijelova. U uvodnome dijelu navode se problematika istraživanja i cilj rada, dok će se u drugome dijelu pojasniti pojam turizma kao gospodarske djelatnosti i njegov utjecaj na cjelokupno gospodarstvo. Treće poglavlje odnosi se na značenje i podjelu pomorskoga turizma. U ovom dijelu pobliže će se opisati svaka vrsta pomorskoga turizma.

U četvrtom poglavlju pojasnit će se pojam pandemije Covid-19 i stanje u Hrvatskoj, dok će u petome poglavlju biti detaljno analiziran pandemijski utjecaj na pomorski turizam.

U šestome će se poglavlju definirati strategija koja će biti nužna za oporavak pomorskoga turizma nakon bolesti Covid-19.

Zadnje poglavlje vezano je za zaključke provedenoga istraživanja.

2. TURIZAM KAO GOSPODARSKA DJELATNOST

Turizam se može navesti kao jedna od najvažnijih gospodarskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj. Turizam je skup velikoga broja gospodarskih grana koje međusobno ovise jedne o drugima. Iz ovoga se može zaključiti kako je turizam skup proizvoda i usluga koje su proizašle iz gospodarskih grana i djelatnosti te se međusobno nadopunjuju. Razvoj turizma utječe na cjelokupno gospodarstvo države, a isto tako i na gospodarski razvoj. Takav doprinos gospodarskome razvoju može se vidjeti i u utjecaju turizma pri porastu nacionalnoga dohotka, te porastu investicija i zaposlenosti, odnosno povećanjem regionalnoga rasta i razvoja. Porastom navedenih čimbenika raste i životni standard samoga pojedinca kao i cijele zajednice u kojoj turizam djeluje. Korist turizma najbolje se vidi u njegovu učinku za gospodarstvo države, gdje turizam ima mnoge ekonomske, gospodarske i financijske učinke koji su nastali pri njegovu razvoju. Iz svega navedenoga može se vidjeti kako je turizam složen sustav kojemu je teško utvrditi sveukupan značaj u gospodarstvu te ga metodološki definirati. Budući razvitak turizma za Republiku Hrvatsku osnova je za razvoj cijeloga gospodarstva i uvođenje Hrvatske u svjetske turističke zemlje. [4]

Shodno temi u nastavku rada pobliže će se opisati pomorski turizam kao i njegovo djelovanje za vrijeme pandemije Covid-19.

3. POMORSKI TURIZAM (ZNAČENJE I PODJELA)

Pomorski turizam predstavlja jednu od najvažnijih gospodarskih djelatnosti u svijetu i u stalnom je porastu zbog karakterističnih prirodnih resursa, povoljne klime i gospodarskoga položaja. On je vrlo važan za hrvatsko gospodarstvo jer je među prvim segmentima koji podižu naše gospodarstvo na veću razinu. Kada se sagleda utjecaj koji ima na gospodarstvo, može se vidjeti da je jedan od najvažnijih inicijatora investicija i zapošljavanja, a isto tako je Hrvatskoj omogućio da bude prepoznata kao uspješna zemlja.

Jedna od prednosti pomorskoga turizma u Hrvatskoj koju treba istaknuti prirodni su resursi: klima, obala, more.

3.1. Podjela pomorskoga turizma

Najrazvijeniji oblik turizma u Hrvatskoj je pomorski turizam. Za njegov razvoj važno je čisto more, ugodna klima, dobar geografski položaj, razvedena obala s otocima, a sve ove karakteristike ima Republika Hrvatska. Jadransko more i jadransko priobalje veliko je bogatstvo Hrvatske i važno ga je štititi i čuvati. Djelovanje pomorskoga turizma mora zadovoljiti potrebe i želje današnjega pojedinca, ali i budućega pojedinca, uz pravilno iskorištavanje prirodnih resursa i poštivanje ekoloških i etičkih načela.

Pomorski turizam može se podijeliti na sljedeće vrste: [26]

- nautički turizam,
- seoski ruralni turizam,
- zdravstveni turizam,
- vjerski turizam,
- ekološki turizam.

Raznovrsnost turističke ponude omogućilo je turistima biranje između različitih oblika pomorskoga turizma navedenih u prethodnome paragrafu. Zbog djelovanja pandemije Covid-19 poremetili su se brojni turistički planovi u svijetu. Međutim, Hrvatska je zemlja koja se može predstaviti kao sigurna destinacija jer je nautički turizam jedan od

najsigurnijih oblika turizma. Boravkom na brodu turisti su osigurani od neželjenih kontakata i izolirani od svih opasnosti uz ugodno druženje s najbližima. Prateći medije moglo se vidjeti kako je Hrvatska gotovo uvijek zauzimala visoko mjesto kao najsigurnija zemlja za boravak.

3.1.1 Nautički turizam

„Nautički turizam predstavlja plovidbu i boravak turista – nautičara na plovnim objektima, jednako kao i boravak u lukama nautičkoga turizma radi odmora i rekreacije.“ [3]

Turistički razvoj u zadnjih nekoliko stoljeća doživio je velike promjene, a turističke potrebe mijenjaju se shodno promjenama potreba i želja turista, zbog čega ljudi stalno obogaćuju turističku ponudu novim rekreacijskim aktivnostima. Veliki raspon turističkih potreba koji se iz minute u minutu mijenjaju doveo je do širenja ukupne mase turističkoga prometa. Upravo zbog toga postoje brojni oblici turizma koji se razlikuju nizom specifičnih karakteristika. Točno definiranje nautičkoga turizma jako je složen proces. Može se reći da je glavni problem u definiranju *pomorska orijentacija*, ili preciznije rečeno *plovidbena* jer se nalazi i na slatkim vodama. Kako bi svi mogli lako razumjeti što je to zapravo nautički turizam, koristi se ova jednostavna definicija: Nautički turizam je: višenamjenska turistička djelatnost sa vrlo bitnim pomorskim značenjem. [8]

Čimbenici održivog razvoja nautičkog turizma na strani turističke ponude su čimbenici koji omogućuju realizaciju činitelja na strani potražnje. U činitelje održivog razvoja nautičkog turizma na strani turističke ponude ubrajaju se prirodni uvjeti te ponuda prihvatnih, rekreacijskih i drugih sadržaja i usluga. [5]

3.1.2 Povijesni element razvoja nautičkoga turizma

Povijesni razvoj nautičkoga turizma veže se za povijest pomorske plovidbe s pomorskim putovanjima, koja su imala karakteristike turizma. Ono što se zna jest da mnoga putovanja morem nisu poduzimana samo iz osvajačkih ili gospodarskih razloga, već ponekad i radi zabave i užitka. S tom spoznajom može se reći da je povijest nautičkoga turizma dio pomorske

povijesti. Iz staroga vijeka postoje brojni zapisi o pomorskim putovanjima. Glavno djelo koje je važno istaknuti Homerova *Odiseja*, ep u kojemu Odisej vraćajući se iz Trojanskoga rata doživljava velike pustolovine. Glavna pomorska uporišta u to vrijeme bili su Sredozemlje i Grčka. Pretečom suvremenoga nautičkog turizma mogu se smatrati putovanja koja su se dogodila krajem 18. stoljeća. To su bila prva transoceanska krstarenja.

Razvoj nautičkoga turizma događa se preko putovanja čija su svrha bili sport i zabava, a koja su se odvijala početkom 19. stoljeća. Između dvaju svjetskih ratova razvoj nautičkoga turizma omogućilo je korištenje manjih plovnih objekata, ali u to vrijeme ova vrsta turizma nije imala masovna obilježja. Najveći razvoj nautičkoga turizma dogodio se početkom 60-ih godina kada se u SAD-u razvijaju specijalizirane luke, marine za prihvat brodova, odnosno jahte koje su bile korištene u svrhu zabave i sporta. Može se reći da se preteča rekreacijske navigacije u Europi događa u Nizozemskim kanalima. U njima se već od 16. stoljeća odvijaju regate. Što se tiče hrvatske obale, a posebno u Dalmaciji, povijesni razvoj nautičkoga turizma može se pratiti paralelno s razvojem pomorstva. Najveći koraci događaju se kada se umjesto korištenja parobroda koriste jedrenjaci. Što se tiče razvoja turizma između dvaju svjetskih ratova, na hrvatskoj obali najznačajnije djeluje putnička agencija Kraljevine Jugoslavije. Ove agencije su u to vrijeme organizirale brojna krstarenja duž obale te su prihvaćale strane jahte i brodove na krstarenja. U to vrijeme dolazi i do razvijanja brojnih izletničkih tura, krstarenja duž jadranske obale, a isto tako dolazi do uzimanja u zakup brodova, tj. iznajmljivanja brodova što je u današnje vrijeme jako popularno. Potvrda o postojanju nautičkog turizma na hrvatskim obalama brojne su luke i lučice. Iz toga vremena potječu i plovni parkovi koji su se koristili za izlete i iznajmljivanja, obnovljena je i „mala flota“, a brojne strane jahte su također uživale u ljepotama hrvatske obale. U to vrijeme dolazi do cjelokupnoga razvoja nautičkoga turizma koji vodi prema današnjem suvremenom obliku. [3]

Kako bi proces razvoja nautičkoga turizma na hrvatskoj obali bio bolje razumljiv, proces je podijeljen u tri faze: [2]

- Prva faza obuhvaća 1984. godinu. Osnovne značajke prve faze jedinstvene su inicijative razvoja na jako malo lokacija i nemogućnost stvaranja mnogih turističkih usluga;
- Druga se faza krenula odvijati nakon 1984. godine. Događaj koji obilježava ovu fazu izgradnja je lanaca ACI marina i ostalih turističkih luka. Može se reći da je to bio početak planskoga razvoja nautičkoga turizma u Hrvatskoj;

- Treći faza slijedi nakon 1993. godine. Glavno je obilježje treće faze privatizacija marina što oblikuje i razvojne interese novih vlasnika.

U Hrvatskoj je vrlo rano prepoznat značaj nautičkog turizma pa su se još šesdesetih godina napravile prve marine do 150 vezova, ali prvi značajniji napredak je ostvaren tek osamdesetih godina sa osnivanjem ACI kluba marina. Najveću prepreku u svom razvoju nautički turizam imao je sa početkom Domovinskog rata, ali se opet sa završetkom rata ponovo počeo povećavati broj stranih posjetitelja i nautičara koji imaju ipak nešto veći utjecaj na nas, nego na druge zemlje iz Europske unije poput Grčke, Italije, i Francuske.

Brojni čimbenici imaju utjecaj na nautičara kada bira mjesto plovidbe, a najvažniji su: stupanj razvijenosti putne mreže i cestovnih prometnica, zakoni koji reguliraju nautičko-turističke poslove u zemlji posjeta, sigurnost vezova u marinama, cijena i kvaliteta nautičko-turističkih usluga, mogućnost servisa plovila. O njima ne ovisi samo opseg posjete nego i količina korištenja vezova u marinama. Po stupnju korištenja vezova, od svih zemalja mediterana najbolje rezultate imaju marine iz Italije (40%) i Hrvatske (29%), a najlošije iz Francuske (4%) i Grčke (7%).

Nautički turizam je općenito dio stupnja razvoja gospodarstva u svijetu. Bolji gospodarski razvoj zaslužan je za stvaranje većih financijskih sredstava i više slobodnog vremena za plovidbu, što uzrokuje nastanak nautičko-turističke potražnje. Faktori održivog razvoja turizma dijele se na faktore na strani potražnje i faktore na strani ponude. Faktori za održivi razvoj nautičkog turizma od strane potražnje su svi oni koji općenito utječu na održivi razvoj turizma i posebni čimbenici.

Posebne čimbenike možemo podijeliti na one koji su proizvodi stupnja razvoja gospodarstva, proizvodi društva u širem poimanju, čimbenici stupnja razvoja turizma.

Čimbenici održivog razvoja nautičkog turizma na strani ponude su oni faktori koji ostvaruju realizaciju činitelja na strani potražnje. U čimbenike za održivi razvoj nautičkog turizma od strane turističke ponude ubrajamo prirodne uvjete te ponude prihvatnih, rekreacijskih i drugih sadržaja i usluga. [5]

Slika 1. ACI Marina Split [20]

3.1.3 Usluge nautičkoga turizma

Usluge nautičkoga turizma najbolje je promatrati preko zakonskoga definiranja: „Zakon o turističkoj djelatnosti Hrvatske navodi sljedeće usluge koje smatra uslugama u nautičkom i turističkom prometu: iznajmljivanje prostora na uređenoj obali, vezovi za prihvat plovila i nautičkih turista, iznajmljivanje plovila za odmor, zabavu i rekreaciju, usluge skipera, prihvat, održavanje i čuvanje plovila na suhom vezu ili u moru i usluge snabdjevanja nautičara (hranom i vodom, dizelom, potrepštinama, zamjenom dijelova, raznom opremom, i slično), usluge uređenja i pripremanja plovnih objekata, škola jedrenja, obuka za nautičare i polaganje za voditelja plovila , rentanje jedrilica, pedalina, dasaka za jedrenje, dasaka za surfing itd.“ [3]

3.2. Seoski ruralni turizam

Seoski ruralni turizam koji podrazumijeva boravak turista u seoskome okruženju koje pruža jedinstven doživljaj čistoga zraka, upoznavanje seoske sredine i seoskoga načina života. U Republici Hrvatskoj već se od 1998. godine razvija seoski ruralni turizam. Kako se sve usluge mijenjaju s godinama, tako se i seoski ruralni turizam mijenjao od njegova razvitka pa sve do danas. Ipak, glavno što je ostalo potreba je i želja turista za ljepotama sela i mogućnost provođenja odmora u seoskome stilu. U sve to uključene su i brojne atrakcije kao što su prirodne rijeke, jezera, znamenitosti i slično. Područja seoskoga turizma često su zapuštena naselja koja se pretvaraju u luksuzne kuće koje u potpunosti zadovoljavaju želje i potrebe turista. [3]

Slika 2. Primjer seoskoga ruralnog turizma – Pirak, Grabovnica [19]

3.3. Zdravstveni turizam

Zdravstveni turizam ima cilj očuvanja ljudskoga zdravlja i poboljšanja kvalitete života. Još od rimskoga vremena poznati su podaci o postojanju kupališta na izvorima termalno-mineralnih voda. Ta su se kupališta koristila za liječenje rimskih vojnika, bogataša, ali i običnoga puka. Republika Hrvatska ima veliku mogućnost za razvoj ove vrste turizma jer je iznimno bogata prirodnim resursima. Zdravstveni turizam krenuo se razvijati krajem 19. stoljeća na što

je utjecala mediteranska klima i Jadransko more. Mjesta u kojima se posebno razvio su: Crikvenica, Rab, Hvar, Makarska, ali i neka kontinentalna područja.

Slika 3. Primjer zdravstvenog turizma – Istarske toplice [21]

3.4. Ekološki turizam

Ekološki turizam može se definirati kao turizam u kojemu glavnu ulogu imaju turisti koji podupiru zaštitu prirode i okoliša na području koje su odabrali za svoj odmor. Što se tiče Republike Hrvatske ekološki turizam još uvijek nije toliko razvijen, ali ima velikih potencijala zbog raznih atraktivnosti i brojnih prirodnih resursa koji su značajni za ovu vrstu turizma. Ekološki turizam odvija se u strogo kontroliranim područjima nacionalnih parkova i parkova prirode i u Republici Hrvatskoj je to uređeno Zakonom o zaštiti prirode. [25]

Slika 4. Primjer eko-turizma-Lastovo [22]

Tijekom gradnje marina nužan je oprez u raspolaganju obalnim prostorima. Zato bi trebalo zakonski ograničiti komercijalnu gradnju objekata na ekološki osjetljivim i vrijednim prostorima. Posebnu prijetnju okolišu predstavljaju marine, pogotovo ako su izgrađene u prirodnim parkovima, jer nagrđuju i onečišćuju prirodni ugođaj. Bavljenje sportskim ribolovom i ostalim podvodnim aktivnostima često je opasno za podvodni život, a posebno školjke i druga povijesna blaga iz mora.

Planiranim razvojem prostora i okoliša može se minimalizirati negativni utjecaj na njega kao i sa upravljanjem njegovog razvoja, u što spada prethodno planiranje ograničenog i usmjerenog iskorištavanja prostora, namijenjenog izgradnji kapaciteta i primjena nužnih mjera zaštite okoliša. Prema zadanim propisima, sve luke u nautičkom turizmu obvezne su implementirati sustav prihvatnih uređaja koji služe za prikupljanja otpadnih stvari s plovila (fekalije, gorivo, ulja, krupni otpad,...), a čime učinkovito doprinose očuvanju okoliša.

Čistoća mora i more u cijelosti kao i sav obalni prostor te okoliš moraju biti vidno bez plutajućeg smeća, fekalija ili drugih zagađenja te bez znakova izlivanja nafte i drugog otpada. Zabranjeno je ispuštanje bilo kakvih prethodno neobrađenih otpadnih voda u marini ili u njenoj blizini bilo iz usidrenih brodova ili sa kopna.

Marina je obvezna svima koji koriste njene usluge dati informacije o okolišu, a posebno informacije o lokaciji osjetljivih područja gdje ne smiju jedriti, sidriti se itd. Marina mora istaknuti ili drugačije objaviti pravila ponašanja prema okolišu. Marina mora imati osobu zaduženu za informiranje korisnika o Plavoj zastavi, te o pitanjima za zaštitu okoliša. Sve obavijesti uključujući kriterije za dobijanje Plave zastave, treba postaviti u blizini Plave zastave na mjesto koje je lako pristupačno.

Luka nautičkog turizma spada u složeniji dinamički sustav sa većim brojem veza sa svojom okolinom, koje čine sustav povezanih činitelja i utječu na strukturu, ponašanje i ekonomsku učinkovitost luke.

Luke nautičkog turizma zbog potrebe za organizacijskim vještinama koje su iskazane kroz kompleksne ciljeve i razne tehnološke elemente imaju specifičnu potrebu za ljudima. Oni ne pridone samo svojim fizičkim i umnim sposobnostima, već i vizijom razvoja koju temeljimo na komunikaciji i tipu organizacije koja prelazi sadašnje zadane okvire. [5]

4. PANDEMIJA COVID-19

Pandemija Covid-19¹, poznatija kao pandemija koronavirusa, nova je bolest dišnih puteva. Prvi put pojavljuje se u prosincu 2019. u kineskome gradu Wuhanu iz provincije Hubei. U siječnju 2020. virus se pretvara u epidemiju koja je obuzela Kinu i proširila se diljem svijeta. Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) u siječnju 2020. proglašava hitnu situaciju u cilju sprječavanja širenja zaraze u zemljama bez razvijenih i naprednih zdravstvenih sustava. Dana 9. veljače 2020. broj osoba koje su zavedene kao smrtni slučajevi prešao je ukupan broj umrlih iz pandemije SARS 2002./2003. Izvještaj SZO-a od 26. veljače 2020. navodi da je prvi put prijavljeno više zaraženih izvan NR Kine nego u njoj. Na dan 28. veljače 2020. Svjetska zdravstvena organizacija u svom je izvješću rizik ocijenila „vrlo visokim“ na svjetskoj razini, nakon što ga je prethodno ocijenila kao „visoki“. Dana 11. ožujka 2020. godine Svjetska zdravstvena organizacija proglašava epidemiju pandemijom, kao prvu takvu nakon pandemije svinjske gripe iz 2009. godine. Do lipnja 2020. godine zaraza se proširila na 213 država.

Prva osoba zaražena Covid-19 virusom u Hrvatskoj zabilježena je 25. veljače 2020. U Hrvatskoj je u ovom trenutku zabilježeno 826.380 slučajeva, dok ih je na koronavirus dosada testirano oko 4.010.890. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) navodi 31. srpnja 2020. da „zaražena osoba može širiti virus i nakon 14 dana (pronađen je pozitivan uzorak covid testa 60 dana od infekcije), dok se u blažim oblicima zaraze virus može nalaziti u sluznici i do osam dana nakon zaraze. Širenje Covid-19 virusa događa se i kod osoba koje nemaju simptome bolesti. Njih se naziva asimptomatskim slučajevima, no još uvijek nije istraženo koliki su razmjeri prijenosa na takav način. Zaraznost pacijenta manja je svakim danom nakon prvotne pojave simptoma te do sada nije pronađen živi uzorak virusa u gornjim dišnim putevima nakon što je prošao drugi tjedan od dana zaraze.

¹ Skraćeno od eng. *Corona Virus Disease 2019*

Slika 5. Broj zaraženih u svijetu [24]

Slika 6. Broj zaraženih u Hrvatskoj [24]

Uzevši u obzir da je Europska unija (EU) jedna od vodećih turističkih destinacija i da ostvaruje 10 % BDP-a² preko turizma u kojemu radi 12% od sveukupno zaposlenih, Covid-19 pandemija dovela je do nezapamćenoga udarca na njezinu turističku industriju. Otkazivanjima turističkih putovanja dolazi do velikoga smanjenja prihoda i financijskih problema za sve one koji žive od turizma. Svjetska turistička organizacija³ iznosi procjenu o smanjenju međunarodnoga turizma za 60 % i velikim gubitcima u sektoru putovanja u iznosu od 840 do 1.000 milijardi eura. Republika Hrvatska koja je članica EU-a jedna je od država koje dosta ovise o turizmu, s gotovo 24 % BDP-a, zbog čega pandemija ima značajan utjecaj na financije na domaćemu tržištu. Europska komisija nema pozitivna predviđanja usprkos brzom odgovoru država i politika na nacionalnoj ili EU razini te smatra kako će EU gospodarstvo upasti u duboku recesiju. Za ljetnu gospodarsku prognozu 2020. donesena su predviđanja kako će se gospodarstvo u Europskoj uniji smanjiti za 8,7 %, a u 2021. narasti za 6,1 %, a kad je riječ o gospodarstvu cijele Europske unije, predviđa se smanjenje za 8,3 % u 2020. i rast za oko 5,8 % u 2021. [10]

² Bruto domaći proizvod

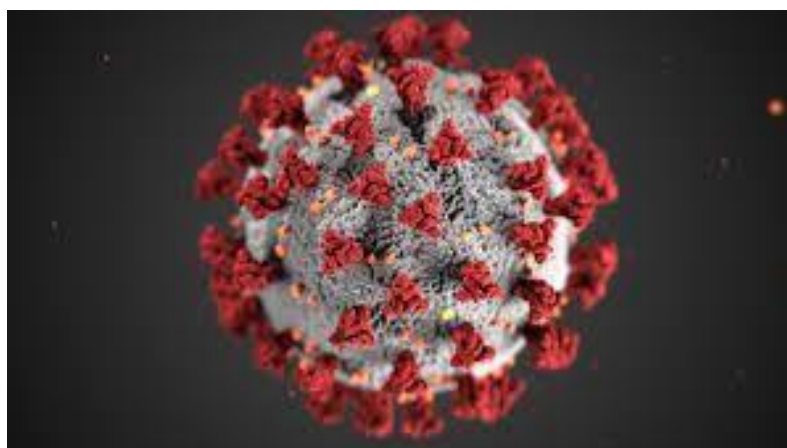
³ engl. *World Tourism Organization*, UNWTO

U svrhu popravljavanja gospodarske i socijalne štete koju je prouzročila pandemija koronavirusa, Europska komisija predlaže 26. svibnja 2020. plan oporavka za Europu koji bi temeljila na korištenju svih mogućnosti proračuna EU-a. U istom planu objavljen je „Zaključak Europskog vijeća iz Bruxella“ iz 21. srpnja 2020. godine u kojemu je naznačeno „kako je cilj Europske komisije donošenje hitnih mjera za područje Europske unije u svrhu očuvanja zdravlja građana te sprječavanja urušavanja gospodarstava“. Nakon iscrpnih savjetovanja s predsjednikom Europskoga vijeća i rada koji je obavilo Vijeće doneseni su zaključci za ravnopravno rješenje u kojemu su se sagledale potrebe i stajališta svih članica EU-a. Radi se o značajnome i sveobuhvatnome paketu u kojem je uobičajeni VFO⁴ povezan s izvanrednim radom na oporavku i kojim se pokušaju riješiti posljedice dosada najveće krize u svrhu najboljega interesa za EU. [16]

Epidemiološke mjere koje je donijela Republika Hrvatska su:

1. zatvaranje državnih granica,
2. obveza nošenja zaštitnih maski i rukavica,
3. zabrana kretanja iz županije u županiju, a iz grada u grad iznimno uz e-propusnicu,
4. ograničen broj boravka ljudi u određenome prostoru,
5. zabrana rada ugostiteljskim objektima,
6. socijalna distanca.

I dalje su na snazi mjere o ograničenome broju ljudi u određenom prostoru, s obavezom poštivanja mjera socijalnoga razmaka od 1,5 metara, obavezna redovita dezinfekcija prostorija, obavezna dezinfekcija ruku i nošenje zaštitnih maski u zatvorenome prostoru. [28]

Slika 7. Koronavirus [27]

⁴ Višegodišnji financijski okvir

4.1. Preporuke HZJZ-a za rad kampova i marina tijekom epidemije bolesti Covid-19

U okviru reaktivacije određenih aktivnosti kampova i marina, preporučuje se postupanje sukladno sljedećim preporukama: [28]

1. Opća pravila i uvjeti za zatvorene prostore:

- Potrebno je držati razmak od 1,5 m na cijelome prostoru kampa/marine;
- Nužno je korištenje dezinficijensa na svim ulazima zatvorenih kampova i marina;
- Potrebno je obavezno staviti vidljive obavijesti s informacijama za goste o higijenskim postupcima i pravilima o ponašanju te mjerama zaštite kojih se moraju pridržavati;
- Nužno je odrediti maksimalan broj osoba koje mogu biti u prostoru prema prethodno definiranim pravilima o minimalnoj udaljenosti od 1,5 metra;
- U zatvorenim prostorijama hotela preporuka je za nošenje medicinskih maski. Potrebno je osigurati dovoljnu zalihu maski i rukavica za sve zaposlene.

2. Recepcija

- Nužno je omogućiti minimalno propisani razmak između zaposlenika na recepciji i gostiju kao i među zaposlenicima. Preporuča se također smanjiti vrijeme trajanje komunikacije ili, ako nismo u mogućnosti, onda barem na recepciju staviti pregrade od pleksiglasa. Maksimalan broj gostiju u prostorima recepcije moramo regulirati i ograničiti.

3. Ugostiteljski objekti unutar kampova ili marina

- Na ulazima se moraju postaviti obavijesti o distanciranju i minimalnom zadanom razmaku od 1,5 m;
- Potrebno je ograničiti ukupan broja posjetitelja razmjerno s veličinom prostora;

- Ako je to moguće, preporuke su da se gosti poslužuju za stolom ili vani;
- Moraju se imati na raspolaganju dezinfekcijska sredstva kojima će svi moći dezinficirati ruke. Zaposlenici u ugostiteljskim objektima moraju se pridržavati visokih higijenskih standarda te vodom i sapunom što je češće moguće prati ruke i provjetravati čistiti i dezinficirati prostorije u kojima se nalaze gosti.

4. Opće mjere zaštite

- Obavezno je svakodnevno mjerenje temperature zaposlenih;
- Ako je moguće, treba izbjegavati rukovanje, razgovor i dodirivanje po licu, ustima, nosu i očima. U slučaju kašljanja, obavezno pokriti usta i nos maramicom;
- Preporuča se izbjegavati kontakte s osobama koje pokazuju simptome te održavati dobru ventilaciju zraka.

4.2. Stanje u Hrvatskoj za vrijeme covid-19

Hrvatska ima obalu koja je pogodna za razvoj nautičkoga turizma. Obala je jako razvedena, a sastoji se od 66 naseljenih i od 1.000 nenaseljenih otoka, otočića i hridi s ukupnom dužinom obale od 5.790 km. Obale koje se nalaze na otocima, ali i na kopnu, imaju mnoge uvale koje su idealne za razvijanje nautičkoga turizma. Priroda je većinom nezagađena, a borove šume čest su prizor pored mnogih obala. [6] Republika Hrvatska jedna je od država koje najviše ovise o turizmu (s čak 24 % BDP-a). Zbog toga je pandemija svakako imala velika utjecajna kretanja na domaćemu tržištu. U Hrvatskoj pandemija koronavirusa dovodi do velikoga smanjenja turističke potražnje koja se zatim prelijevala na vrijednost turističkoga indeksa s burze. Samim time bila je ugrožena i kompletna gospodarska stabilnost, tj. zbog velikoga pada turističke potražnje došlo je do ugroze cijeloga niza povezanih ekonomskih varijabli uključujući nezaposlenost, BDP, inflaciju, tečaj itd.

Turizam u Republici Hrvatskoj, omogućuje 317.000 radnih mjesta ili 20 % svih radnih mjesta u državi. Turizam na direktan način pridonosi BDP-u Republike Hrvatske s čak 17 %, a skupa sa srodnim djelatnostima iznosi 24 % bruto dodane vrijednosti. Tako velika povezanost uzrokuje snažnu reakciju gospodarstva pri uvjetima koji imaju velik utjecaj na turistički

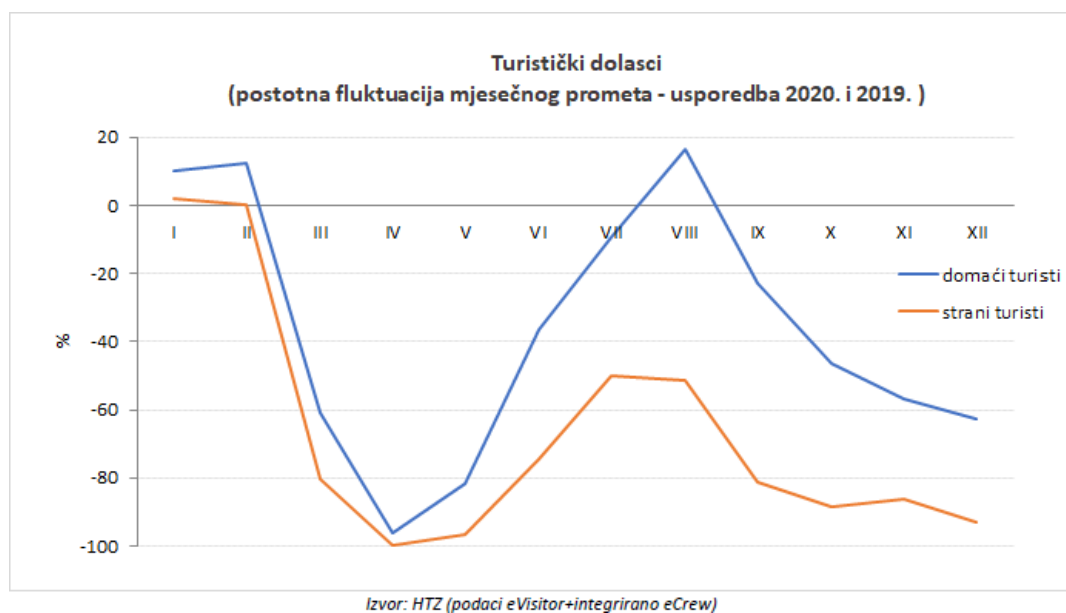
sektor zbog čega ne čude predviđanja Svjetske banke i Međunarodnoga monetarnog fonda o padu BDP-a u iznosu od oko 9 % u 2020. godini, što je najveći pad među svim članicama EU-a. [14]

U svojim predviđanjima Klarić, Z. (2020) tvrdi da će broj turista u Hrvatskoj 2020. biti puno manji nego 2019. i prije. Predviđa da ako i bude ponovne uspostave kretanja, dosta ljudi neće imati mogućnosti ići na turistička putovanja, a oni koji pak budu u mogućnosti, zbog straha od mogućega ponovnog širenja zaraze te smanjenoga imovinskog stanja, bit će većinom primorani na putovanja u svojoj državi ili u najbližoj susjednoj. U tom smislu Hrvatska je u manje povoljnoj situaciji zbog jako niske domaće potražnje, ali i u prednosti zbog svoje blizine lokacijama glavnih europskih tržišta, otkuda je lako dostupna osobnim automobilom. [11]

Slično globalnim optimističnim predviđanjima krajem 2019., i Hrvatska je 2020. dočekala u znaku pozitivnih ekonomskih pokazatelja iz siječnja i veljače, te dobrom inicijalnom najavom *Bookinga*. Globalnom eskalacijom zaraze Covid-19 u prvoj četvrtini 2020., koja se proširila na većinu svjetske populacije, dolazi kraj pozitivnim očekivanjima što dovodi do nezapamćenih državnih mjera koje su bile namijenjene zaštiti građana, a samim time dolazi i do ograničavanja kretanja i sprječavanja putovanja iz brojnih zemalja. Turistički promet u cijelom se svijetu u vrlo kratkome vremenu sveo na minimum te je za turistički sektor počelo teško vrijeme, a posebno u mjesecima travnja i svibnja kada je poslovanje doživjelo svoju povijesno najnižu razinu.

Istovremeno sa završetkom prvoga vala epidemije, a početkom srpnja, dolazi do djelomične ponovne uspostave međunarodnoga turizma. U ljetnim mjesecima većina turističkih lokacija ostvaruje određenu zaradu koja je naravno puno lošija nego prošlogodišnja. Hrvatska je u takvome ozračju uspjela ostvariti uspješniji srpanj i kolovoz od većine europskih destinacija Južne Europe. Rujan i listopad, nažalost, praćeni ponovnom eskalacijom pandemije dovode do novih, brojnih ograničenja. Ostatak godine ostvario je tek skromne turističke brojke, posebno ako je riječ o međudržavnim putovanjima. Hrvatska je i pri takvim okolnostima imala bolji rezultat od konkurenata na godišnjoj razini, dosegnuvši 7,8 milijuna turističkih posjeta što je 37 % ostvarenoga dohotka iz 2019., i 54,4 milijuna noćenja, što je 50 % noćenja od prethodne godine.

Pojavom globalne pandemije koronavirusa, ali i zbog provođenja mnogih sigurnosnih mjera u velikoj većini država u svijetu, Hrvatska, gledano prema podacima sustava *eVisitor*, u prvih šest mjeseci 2020. godine ostvaruje broj od 1,140,689 dolazaka raznih turista, odnosno pad od 80,6 % ako se uspoređi s istim razdobljem u prošloj godini. U isto vrijeme bilježi se 509,056 dolazaka domaćih turista, odnosno pad od 50,9 % gleda li se na isto razdoblje 2019. godine. U isto vrijeme ostvaruje se 5,394,611 noćenja stranih turista (odnosno pad za 76,6 %), kao i 2,300,425 noćenja domaćih turista (odnosno pad za 31,4 %). Ukupan broj dolazaka za prvih pet mjeseci bio je 1,649,745, odnosno pad od 76,2 % u odnosu na prvih šest mjeseci 2019., dok je istovremeno zabilježeno 7,695,036 noćenja (pad od 70,9 %). Cijele 2020. ostvareno je 6,110,529 dolazaka stranih turista (indeks pada od 33,43 u odnosu na 2019.), uz 1,651,188 dolazaka domaćih turista (indeks pada od 68,02). U isto vrijeme, ostvareno je 43,062,137 noćenja stranih turista (indeks pada od 45,41), kao i 11,332,673 noćenja domaćih turista (indeks pada od 81,89). [17]

Grafikon 1. Prikaz turističkih dolazaka u Hrvatskoj (usporedba 2020. i 2019.) [27]

U glavne pokazatelje sustava *eVisitor* uvrštavaju se i podaci sustava *eCrew* koji je u nadležnosti Ministarstva mora, prometa i infrastrukture RH, vezanih za sav turistički promet u dijelu nautičkoga *chartera*.

Tablica 1. Broj dolazaka i noćenja ostvaren prema vrstama smještajnih objekata [27]

Vrsta objekta	2020.		2019.		Indeks 20/19	
	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja
Hoteli	1.926.725	6.995.782	7.909.094	25.795.755	24,36	27,12
Kampovi	1.256.945	8.818.541	2.881.434	18.810.497	43,62	46,88
Objekti na OPG-u	19.942	81.015	32.202	111.201	61,93	72,85
Objekti u domaćinstvu	3.192.731	22.327.818	6.850.100	39.337.577	46,61	56,76
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj	671.118	3.312.958	1.957.936	7.830.051	34,28	42,31
Ostalo	1.329	7.325	13.728	76.042	9,68	9,63
Restorani	1.388	3.166	5.915	10.642	23,47	29,75
Ukupno komercijalni smještaj	7.070.178	41.546.605	19.650.409	91.971.765	35,98	45,17
Nekomercijalni smještaj	456.066	11.201.859	515.190	13.143.502	88,52	85,23
Nautika	235.473	1.646.346	538.084	3.557.621	43,76	46,28
Sveukupno	7.761.717	54.394.810	20.703.683	108.672.888	37,49	50,05

Izvor: HTZ (podaci eVisitor+integrirano eCrew)

Zbog povećane potrebe za socijalnim distanciranjem, ali i zbog ostalih socijalnih mjera, došlo je do promjene u rezultatima pojedinih vrsta smještaja. U tablici iznad vidljivo je da su najmanji pad prometa zbog toga imali upravo nekomercijalni i obiteljski smještaj, a slijede ih odmah kampovi i nautički *charteri*. Najlošije su prošli hoteli koji su imali tek četvrtinu prometa ostvarenoga u odnosu na prethodnu godinu.

Tablica 2. Prikaz „Top deset“ tržišta prema glavnim vrstama smještajnih objekata [27]

"TOP 10" tržišta prema glavnim vrstama smještajnih objekata					
RB	Hoteli	Kampovi	Objekti u domaćinstvu	Nautika	Nekomercijalni smještaj
1.	Hrvatska ↑	Njemačka ○	Njemačka ○	Njemačka ○	Hrvatska ○
2.	Njemačka ↓	Slovenija ○	Poljska ○	Češka ↑	Slovenija ○
3.	Austrija ↓	Austrija ○	Hrvatska ○	Austrija ↓	Njemačka ↑
4.	Slovenija ↑	Poljska ↑	Češka ○	Hrvatska ↑	BiH ↓
5.	Češka ↑	Češka ↑	Slovenija ○	Poljska ↑	Austrija ↑
6.	Poljska ↑	Hrvatska ↑	Austrija ↑	Slovenija ↑	Srbija ↓
7.	Mađarska ↑	Nizozemska ↓	Mađarska ↑	Italija ↑	Italija ○
8.	Italija ↓	Italija ↓	Slovačka ○	UK ↓	Češka ↑
9.	UK ↓	Mađarska ↑	Italija ↓	Slovačka ↑	Mađarska ↓
10.	Ukrajina ↑	Švicarska ↑	BiH ↑	Francuska ↑	Slovačka ○

Izvor: HTZ (podaci eVisitor+integrirano eCrew)

Tablica 2 prikazuje *Top deset* tržišta za sve glavne vrste smještajnih jedinica (gledajući i nekomercijalni smještaj) prema rezultatima ostvarenih noćenja, uz naznaku rasta/pada/stagnacije⁵ pozicije gledano na 2019. godinu.

Prema očekivanjima dolazi do smanjenja broja prometa i putnika iz/prema svih emitivnih tržišta, dok je najmanji je pad (u krugu *Top deset* država prema ostvarenome prometu) zabilježen iz/prema tržišta Nizozemske i Poljske, a najveći je iz/prema UK.

Uzme li se u obzir 2,12 milijuna putnika tijekom 2020., zračne luke ostvarile su samo 18,7 % prometa od 2019. godine kad je ostvaren dolazak od 11,4 milijuna putnika. Najveći postotak pada prometa imale su zračne luke Dubrovnik, Pula i Rijeka. Naredna tablica prikazuje statistiku zračnih luka.

Tablica 3. Prikaz statistike zračnih luka [14]

Zračna luka	Broj putnika 2020.	Indeks 20/19
Zagreb	913.703	26,8
Split	659.350	20,2
Dubrovnik	322.601	11,2
Rijeka	25.460	12,9
Pula	78.832	10,3
Osijek	6.382	14,0
Zadar	111.179	14,2
Mali Lošinj	1.156	34,2
Brač	3.369	14,2
Sveukupno	2.122.032	18,7

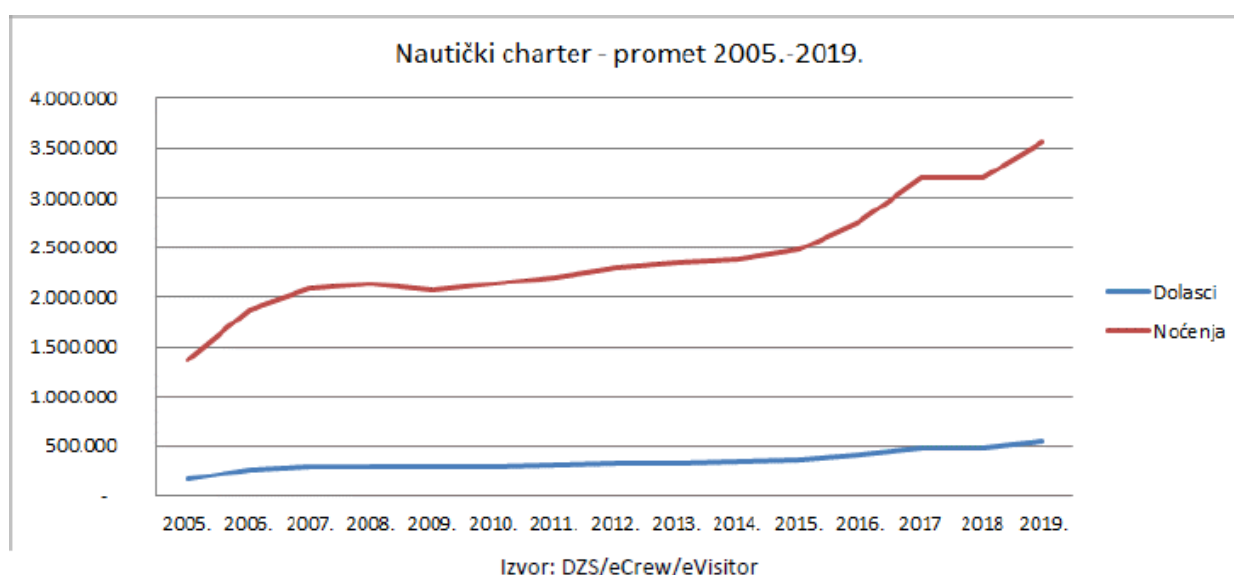
Izvor: DZS

Koliko je važna dostupnost dolaska automobilom može se vidjeti iz statistike triju najvećih zračnih luka koje su zabilježile velike minuse u dolascima. Prema zapisima portala *Croatian Aviation*, zračna luka Split u sedmome mjesecu 2022. godine ostvarila je 171,815 putnika, a u usporedbi sa sedmim mjesecom prošle godine imala je 723,048 putnika, što je gotovo pola milijuna dolazaka više gledano na sedmi mjesec ove godine. Od prvoga do kraja sedmoga mjeseca 2020. godine, tri najprometnije hrvatske zračne luke imale su ukupan promet od milijun putnika, a u istom razdoblju prošle godine imale su ukupan promet od čak 5,299,919 dolazaka.

⁵ ↑/↓/0

Gledano prema tome, dolazi se do zaključka da će se sve destinacije koje dosta ovise o zračnome prijevozu bitno sporije oporaviti od onih do kojih se može doći osobnim automobilom. [13]

Stavi li se fokus samo na nautički dio moguće je vidjeti kako je upravo u trenutku rasta i buđenja došlo do pandemije koja ga je poremetila proteklih nekoliko godina. U nautičkome je *charteru* tijekom 2019. registrirano gotovo 540,000 dolazaka i više od 3,5 milijuna noćenja, što je porast od 12 % u dolascima i 11 % u noćenjima u odnosu na prošlu godinu. Na grafu ispod može se ustanoviti kako je promet tijekom posljednjih deset godina u rastu, dok u 2018. dolazi do manje stagnacije rasta, a u 2019. ostvaruje se ponovni veći porast.

Grafikon 2. Prikaz dolazaka i noćenja u nautičkom *charteru* (promet 2005.-2019.) [14]

Zadnje istraživanje o stavovima i potrošnji nautičara u Hrvatskoj napravila je *TOMAS* nautika 2017. godine, a prije toga je istraživanje s istom temom provedeno tijekom 2012. godine. Prema brojkama toga istraživanja dolazi se do zaključka da u razmaku od pet godina (2012.-2017.) dolazi do navedenih promjena: nautičari su više obrazovani i imaju veće prihode, po prvi put ih je više u Hrvatskoj, produljilo se vrijeme boravka i noćenja, povećan je broj dolazaka zrakoplovom, više informacija dolazi putem interneta, koriste unajmljene skipere, većinom su vrlo zadovoljni svim sadržajima nautičke ponude i troše više tijekom svoga odmora.

Prema svim pokazateljima iz 2020., znalo se da će upravo 2021. godina biti prijelomna u naznakama oporavka turizma na brojke koje je imao prije korone. Uvidom u podatke državnog zavoda za statistiku dolazimo upravo do tih spoznaja. U slikama ispod prikazani su statistički podaci za turistički promet u 2021. godini.

Smještajni kapaciteti po vrstama objekata (stanje 31. kolovoza)					
	BROJ POSTELJA			STRUKTURA (u %)	
	2020.	2021.	INDEKS 2021./20.	2020.	2021.
Hoteli i aparthoteli	101.813	118.620	116,5	9,2	10,2
Turistička naselja	26.613	27.322	102,7	2,4	2,3
Turistički apartmani	10.665	10.650	99,9	1,0	0,9
Kampovi i kampirališta	253.537	261.867	103,3	23,0	22,5
Privatne sobe	672.743	704.926	104,8	61,1	60,6
Lječilišta	1.679	1.559	92,9	0,2	0,1
Odmarališta	1.328	1.694	127,6	0,1	0,1
Hosteli	12.241	14.814	121,0	1,1	1,3
Ostali smještaj	764	935	122,4	0,1	0,1
Nekategorizirani objekti	764	935	122,4	0,1	0,1
UKUPNO	1.100.833	1.163.954	105,7	100,00	100,00

Slika 8. Smještajni kapaciteti po vrstama objekata u 2020./21. [14]

Prema podacima o broju postelja, po vrstama objekata iznad vidi se blagi porast u postotku indeksa za 2021. u odnosu na 2022. godinu. Najveći rast broja postelja bio je u privatnom smještaju, a zatim u kampovima i hotelima dok su ostali imali tek blagi porast.

Na slici ispod navedena su noćenja turista po vrstama objekata (u 000). Iz navedenog broja noćenja također se dolazi do zaključka kako je došlo do porasta broja noćenja po svim vrstama objekata, a ponajviše u hotelima, kampovima, turističkim naseljima i privatnom smještaju 2022. u odnosu na 2021. godinu.

Noćenja turista po vrstama objekata (u 000)					
	NOĆENJA TURISTA		INDEKS 2021./20.	STRUKTURA (u %)	
	2020.	2021.		2020.	2021.
Hoteli	5.385	12.130	225,3	13,2	17,3
Turistička naselja	1.129	2.529	224,0	2,8	3,6
Turistički apartmani	310	560	180,6	0,8	0,8
Kampovi	8.699	16.925	194,6	21,3	24,1
Kućanstva	24.181	36.059	149,1	59,3	51,4
Lječilišta	57	81	142,1	0,1	0,1
Odmarališta	26	56	215,4	0,1	0,1
Hosteli	276	572	207,2	0,7	0,8
Ostalo	731	1.290	176,5	1,8	1,8
Nekategorizirani objekti	23	30	130,4	0,1	0,0
UKUPNO	40.794	70.202	172,1	100,0	100,0

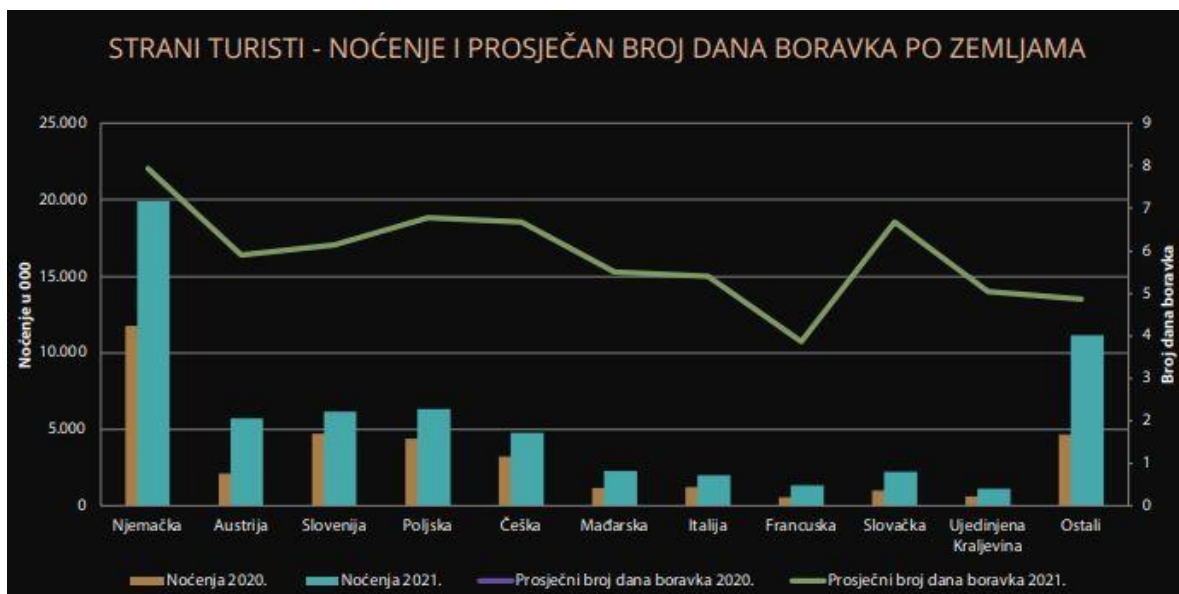
Slika 9. Noćenja turista po vrstama objekata u 2020./21. [14]

Zbog straha od zaraze koronavirusom ali i mjera za ograničavanje okupljanja i distanciranja broj individualnih posjetitelja je uvelike premašio broj organiziranih putovanja. Na slici ispod može se vidjeti nastavak pozitivnog trenda u 2021. u odnosu na 2022. godinu, te iako je došlo do porasta i individualnih i organiziranih noćenja, može se zaključiti da je broj individualnih turista i dalje mnogo veći od organiziranih.

Slika 10. Noćenja turista po načinu dolaska u 2021./22. [14]

Početak pandemije došlo je do zabrana te ograničenja putovanja, a posebno putovanja avioprijevozom. Zbog toga su se mnoge zemlje (među kojima je i Hrvatska) počele oslanjati na posjete domaćih turista te turista iz bliskih i susjednih zemalja, kojima bi bio manji problem organizirati putovanje usprkos ograničenjima. U tablici ispod vidljivo je da su upravo te zemlje koje su nam bliske bile izvor dolaska najvećeg broja turista u prethodnim sezonama.

Slika 11. Noćenje i prosječan broj boravka po zemljama [30]

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za godinu 2021. najveći broj noćenja ostvaren je u lipnju (6.517.534), srpnju (20.956.215), kolovozu (26.198.107) i rujnu (10.190.746), a najveći broj organiziranih i individualnih posjeta se odvio upravo u kolovozu.

	NOĆENJA TURISTA			STRUKTURA U %	
	ukupno	organizirano	individualno	organizirano	individualno
Siječanj	249.008	50.281	198.727	20,2	79,8
Veljača	245.157	50.389	194.768	20,6	79,4
Ožujak	359.614	82.923	276.691	23,1	76,9
Travanj	668.067	162.636	505.431	24,3	75,7
Svibanj	1.501.764	359.483	1.142.281	23,9	76,1
Lipanj	6.517.534	1.727.600	4.789.934	26,5	73,5
Srpanj	20.956.215	5.120.744	15.835.471	24,4	75,6
Kolovoz	26.198.107	6.615.809	19.582.298	25,3	74,7
Rujan	10.190.746	3.104.196	7.086.550	30,5	69,5
Listopad	2.185.746	744.011	1.441.735	34,0	66,0
Studeni	576.070	139.571	436.499	24,2	75,8
Prosinac	553.931	115.415	438.516	20,8	79,2

Slika 12. Noćenja turista po mjesecima u 2021. [30]

Gledajući na posjetu i noćenja turista u top 10 gradova i općina 2021. godine na tablici ispod, vidjet ćemo da se broj turista gotovo udvostručio u odnosu na prethodnu godinu. To je još jedan od pozitivnih pokazatelja da dolazi do postupnog oporavka tržišta i mogućeg povratka na stare brojke nakon ublažavanja i ukidanja mjera.

Deset gradova i općina s najvećim turističkim prometom						
GRAD/ OPĆINA	TURISTI (u 000)		INDEKS 2021./ 2020.	NOĆENJA (u 000)		INDEKS 2021./ 2020.
	2020.	2021.		2020.	2021.	
Zagreb	342	634	185,4	780	1.375	176,3
Rovinj	288	541	187,8	1.747	3.378	193,4
Dubrovnik	220	518	235,5	776	1.865	240,3
Split	202	478	236,6	812	1.715	211,2
Poreč	189	415	219,6	1.208	2.441	202,1
Zadar	178	360	202,2	822	1.518	184,7
Umag	159	334	210,1	894	1.887	211,1
Medulin	183	331	180,9	1.237	2.149	173,7
Pula	146	281	192,5	784	1.452	185,2
Opatija	143	258	180,4	500	906	181,2

Slika 13. Top 10 gradova i općina sa najvećim turističkim prometom 2021./22. [30]

Prema podacima obrađenim od strane Hrvatske narodne banke (HNB) za 2021. godinu prihodi od stranih turista iznosili su 9 milijardi i 121 milijun eura što je rast od 89,5 posto prihoda ostvarenih u odnosu na isto razdoblje 2020. godine. Udio turizma po bdp-u narastao je sa 9,6 na 15,9 odnosno 66,3 posto u odnosu na 2021. Ove brojke djeluju ohrabrujuće te je sezona 2021. prema ministrici sporta i turizma Nikolini Brnjac po prihodima blizu sezoni 2019., a ovo ljeto je do sada najuspješnije turističko ljeto u Hrvatskoj do sada. Ministrica je naglasila kako je Hrvatska tijekom 2021. izgradila imidž sigurne destinacije, te se nada da bi se sa nastavkom cijepljenja i cjelogodišnjom raznovrsnom i kvalitetnom ponudom mogao osigurati dugoročan uspjeh hrvatskog turizma.

Prihodi od turizma			
	2020.	2021.	INDEKS 2021./2020.
BDP (u mil. EUR)	50.224	57.232	114,0
PRIHODI OD TURIZMA (u mil EUR)*	4.813,5	9.121,8	189,5
UDJEL TURIZMA U BDP-u (u %)	9,6	15,9	166,3
*IZVOR: Hrvatska Narodna Banka			

Slika 14. Prihodi od turizma [31]

Dobre vijesti se nastavljaju i za nautički turizam u 2021. godini. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku kroz luke nautičkog turizma prošlo je 210 071 plovilo u tranzitu, što je porast plovila u tranzitu za velikih 72,8% u odnosu na 2020. godinu. Tada su na dolazak plovila još uvijek velik utjecaj imale mjere poduzete protiv širenja bolesti Covid-19 u Hrvatskoj i u svijetu. Ako usporedimo 2021. sa pretpandemijskom 2019. također dolazimo do podataka da je ostvaren porast broja plovila u tranzitu, i to za 2,5% što su sjajne vijesti i putokaz da je Hrvatska na dobrom putu ka potpunom oporavku tržišta.

Najveći broj plovila u tranzitu bio je iz Hrvatske (50,2%). Zatim slijede plovila pod zastavama Njemačke (12,4%), Italije (11,2%), Austrije (6,8%) i Slovenije (4,5%), koja čine 85,1% plovila od sveukupnog broja plovila u tranzitu. Pod zastavama prethodno navedenih zemalja ostvaren je rast plovila u tranzitu u odnosu na 2020., i to za plovila iz Hrvatske 86,4%, iz Njemačke za 48,4%, iz Italije za 68,0%, iz Austrije za 46,2% te iz Slovenije za 20,6%.

Broj plovila u marinama prema zastavi plovila				
	BROJ PLOVILA		STRUKTURA (u %)	
	2020.	2021.	2020.	2021.
UKUPNO	11.928	12.040	100,0	100,0
Hrvatska	5.259	5.275	44,1	43,8
Italija	383	386	3,2	3,2
Njemačka	1.931	2.012	16,2	16,7
Austrija	1.846	1.873	15,5	15,6
Slovenija	609	610	5,1	5,1
Ujedinjena Kraljevina	231	215	1,9	1,8
SAD	104	111	0,9	0,9
Francuska	149	149	1,2	1,2
Mađarska	132	146	1,1	1,2
Nizozemska	180	142	1,5	1,2
Češka	197	197	1,7	1,6
Švedska	43	46	0,4	0,4
Poljska	193	230	1,6	1,9
Slovačka	208	199	1,7	1,7
Švicarska	65	69	0,5	0,6
Belgija	69	64	0,6	0,5
Rusija	2	5	0,0	0,0
Grčka	2	1	0,0	0,0
Izrael	1	0	0,0	0,0
Ostale zemlje	324	310	2,7	2,6

Slika 15. Broj plovila u marinama prema zastavi plovila [30]

5. UTJECAJ COVID-19 NA POMORSKI TURIZAM

Kako je pandemija bolesti Covid-19 zaživila u svijetu, tako je taj isti svijet zamro. Uzela je maha u svim područjima pa tako i u turizmu koji je oslabjela. Onemogućila je putovanja i povratak obiteljima te devastirala gospodarstva koja ovise o turizmu. Svojom je dolaskom sugerirala pojavu nove ekonomske krize, koja će biti posljedica zdravstvenih, a ne dosada poznatih financijskih problema.

Da bi se spriječilo širenje ove bolesti bilo je potrebno uvesti mjere sigurnosti koje su uključivale socijalnu distancu, karantenu i ograničenja u kretanju te putovanju. Sve ove restriktivne mjere nisu zaobišle gotovo nijednu državu u svijetu, a na njima su ostavile važan udar na gospodarstvo ovisno o provođenju samih mjera. Spomenutim mjerama biva pogođen i turizam sukladno turističkoj ponudi i potražnji.

Budući da se Covid-19 širi ekonomskim sustavom, uzrokuje i pad ekonomije, ali i recesiju, a pravi problem leži u neizvjesnosti trajanja pandemije zbog čega se ne može procijeniti buduće ekonomsko stanje koje se svakodnevno mijenja u odnosu na broj zaraženih i umrlih te prema provođenju restriktivnih mjera. [29]

Pandemija je uzrokovala strašan pritisak na turističku industriju Europske unije koja je vodeće turističko odredište na svijetu. U EU-u turizam čini 10 % BDP-a i zapošljava 12 % od sveukupno zaposlenih. Kako je pandemija uzrokovala ne samo smanjenje putovanja nego i njegovo otkazivanje, tako je uzrokovala i smanjenje prihoda od turizma, a sam turizam, kako navodi Svjetska trgovačka organizacija, smanjio se za oko 60 %. [15]

Sektor turizma u EU čini 11,2 % ukupne zaposlenosti te ima oko 22,6 milijuna zaposlenih ljudi. Turizam je 2019. godine uvelike pridonio BDP-u Europske unije s 9,5 %. S obzirom na 27 država članica EU-a, potražnja za noćenjima u turističkome smještaju za 2018. godinu iznosila je 1,326,049,994 noćenja (600,154 turističkih objekata). U brojnim državama članicama i gradovima turizam je jako važan element jer osigurava potrebne prihode i radna mjesta. Sektor turizma u EU, u kojem je bilo zaposleno 13 milijuna ljudi, zbog pandemije Covid-19 mjesečno je trpio gubitke prihoda od oko 1 milijarde eura. [18]

6. RAZVOJ POMORSKOGA TURIZMA NAKON PANDEMIJE COVID- 19

S obzirom na okolnosti vezane za epidemiološku situaciju uzrokovanu pojavom Covid-19 virusa te njezin opći utjecaj kako na društvo, tako i na turizam, u godinama koje slijede postavljaju se pitanja kako reorganizirati prometno-logističku podršku, smislenu organizaciju turističkih lokaliteta, smještajne kapacitete i turističku ponudu, a da provodeći uobičajene preventivne protuepidemijske mjere, turizam u isto vrijeme zadrži svoju primamljivost. [7]

Zahvaljujući krizi koja je prouzročena pandemijom Covid-19 virusa ova se situacija može iskoristiti kao jedinstvena podloga za kreiranje buduće snažne, održive i otporne turističke industrije. Logistika, razne uslužne djelatnosti, usluge smještaja i ostali važni čimbenici u turizmu morali bi nastaviti osnaživati sve svoje sastavnice i surađivati s vladom u svrhu pomaganja najpotrebitijim poduzećima i njihovim zaposlenicima, među kojima su najugroženija ona najmanja. Vrlo je važno osigurati dovoljna sredstava likvidnosti da bi se podmirile sve obveze poduzeća, ali i u koordinaciji s vladom smanjivanjem ograničenja putovanja, donošenjem novih zdravstvenih pravila za sigurno putovanje te raznovrsnijim ponudama tržišta, a da se pritom turistima u turističkim destinacijama pruži što više zdravstvene sigurnosti, ali i osigura oporavak fizičkoga i financijskoga prometa u turizmu. Za tu svrhu može se poslužiti i razvojem aplikacija koje će sadržavati najnovije podatke o trenutnoj situaciji pandemije na predviđenoj turističkoj lokaciji, ali i ostale sigurnosne kampanje kojima je cilj vratiti pouzdanje putnika te time potaknuti oporavak potražnje. Pri provođenju prethodno navedenoga nužno je napraviti slojeviti plan za oporavak turističkih sektora na određenoj destinaciji ili na razini cijele države, a glavni će mu cilj biti potaknuti kreativnost i inovativnosti tijekom uvođenja sigurnosnih značajki kako bi se što prije provela reorganizacija destinacije. [7]

Za rekonstrukciju što otpornijega i pouzdanijega gospodarstva nužno je ne propustiti prilike koje su stvorene zbog pandemije. Rad na daljinu⁶ i provedba mnogih djelatnosti iz uslužnoga sektora uz korištenje interneta, uključujući npr.: e-učenje, e-javnu upravu, e-sastanke itd., dolaze do ubrzanoga razvoja baš zbog novonastale situacije uzrokovane pandemijom zbog čega je ljudima sve teži povratak na staro, odnosno takvo što smatralo bi se velikim korakom unatrag. Upravo zato, pri rekonstrukciji ekonomije koja neće previše ovisiti o pomalo nestabilnoj grani kakav je turizam, mora se imati u vidu gore navedeno i napraviti sve u ljudskim mogućnostima da bi što

⁶ Engl. *remote working*

više prikladnih praksi koje su stvorene za vrijeme pandemije doživjelo razvoj u industrijama koje se namjerava i dalje razvijati, uzevši pritom u obzir

mogućnosti i smisao njihove primjene te uvođenja. Zadanim mjerama za očuvanje gospodarstva i radnih mjesta ima se za cilj umanjiti učinak pandemije, ali fiskalni kapacitet Hrvatske vrlo je ograničen pa zato takve mjere nažalost imaju vrlo ograničen zadani period za primjenu kad je moguće stvaranje plana o poslovanju u vremenu poslije pandemije. [12]

Najčešće vizija dugoročnoga razvoja nije količinski precizirana i određena s gledišta korisnika i sredstava. Odnosi se više na stajališta u pogledu željenoga kontroliranog razvoja. Pravu implementaciju za te ciljeve može se vidjeti u planovima za razvoj u nekim kraćim razdobljima. Značenje toga je da ciljevi u dugoročnome razvoju imaju posebno značenje jer se pomoću njih izražava socijalni i politički dogovor o značaju i smjeru zadanih akcija i tada su manje izloženi promjeni, odnosno utjecaju trenutačnih čimbenika. Kao dugoročni ciljevi u društvu uzimaju se oni koji određuju opće ciljeve u dugoročnome razvoju pri niskim razinama. Dakle, osnovni cilj dugoročnoga razvoja cjeloviti je razvitak društva, ali i čovjeka kao jedinice u cijelosti, tj. na kraju otuđenje čovjeka i njegovo kompletno oslobađanje.

Bit dugoročne održivosti ide za tim da prvo dođe do uspostave društveno-socijalnih kriterija te metode za upravljanje i kontrolu socijalnih procesa kojima bi se spriječilo neučinkovito gospodarenje, monopol i uskraćivanje svih sloboda, a da pritom svi ti uvjeti i načini upravljanja ne budu prisilno zadani gospodarstvu kroz državni monopol. Ciljevi razvoja na nižim razinama blisko su povezani s ciljevima razvoja te prioritetima na razini čitave države.

Pod pojmom „investicijska mogućnost“ misli se na mogućnosti investicije novčanih sredstava u poslove kao što su npr. izgradnja i organizacija kapaciteta proizvodnih sposobnosti, odnosno objekata investicije. Riječ je i dalje samo o mogućnosti jer najprije se treba izračunati isplati li se investirati u takav poslovni poduhvat. Budući da investitor uglavnom nema na raspolaganju dovoljan iznos za nabavku novčanih sredstava odnosno za investiciju, treba procijeniti isplati li mu se zadužiti za novčana sredstva koja mu nedostaju i za čije korištenje osim obveznoga povrata mora preuzeti odgovornost za obavezu vraćanja pozajmice izvorima (npr.: kamata ili neka druga vrsta naknade). [1] Usmjerenost razvoja ljetnoga turizma na području Mediterana često je vezana za plaže kao jedan od osnovnih turističkih resursa. Kako na Mediteranu u cjelini tako i na primjeru Jadranskoga mora i plaže su fizički prostor od interesa brojnih društvenih skupina sa posebnim zahtjevima te definiranje i korištenje plaže kao prirodnoga, društvenoga ili gospodarskoga resursa subjektivnoga je karaktera i ovisi ponajviše o interesu pojedinih aktera (Kovačić i dr., 2010).

7. ZAKLJUČAK

Pandemija Covid-19 nanijela je velike štete turizmu u cijelome svijetu. Pomorski turizam nije bio iznimka, iako su posljedice bile manje nego kod nekih drugih oblika turizma. Da bi se spriječilo širenje zaraze stupile su na snagu mjere sigurnosti koje su sadržavale pravila o socijalnoj distanci, karanteni, zabrani kretanja te ulascima u države. Najviše su te gubitke osjetile zračne luke i aviokompanije jer je na snazi bila potpuna zabrana leta i dolazaka iz pojedinih država s višom stopom zaraženih. Turizam u Europskoj uniji čini skoro 10 % BDP-a, a veliki dio toga čini pomorski turizam. Zbog pandemije Covid-19 sektor turizma Europske unije imao je mjesečne gubitke od skoro milijardu eura. Ususret pandemiji Covid-19 pomorski turizam je bilježio pozitivne trendove rasta proteklih nekoliko godina. Nautički turizam 2019. godine imao je porast od 12 % u dolascima i noćenjima, prije nastupanja mjera i zatvaranja granica. Zračne su luke u 2020. godini ostvarile manje od 20 % prošlogodišnjega prometa. Najmanje su gubitaka imali obiteljski i seoski turizam koji su vodili izoliranost i sigurnost od pojave virusa. Nautički *charteri* i kampovi su prošli relativno bolje od hotela koji su imali tek četvrtinu prošlogodišnjega prometa. Hrvatska je unatoč tome što je prošla bolje od većine destinacija južne Europe 2019. godine, također doživjela veliki pad u broju dolazaka stranih turista od čak 20 % u 2020. godini. Pomorski turizam pokazuje znakove oporavka nakon krizne 2020. i unatoč ekonomskoj krizi prouzročenoj Covid pandemijom, njegov oporavak biti će ključan za Republiku Hrvatsku koja uvelike ovisi o turizmu koji pridonosi s čak 24 % BDP-a države direktno ili indirektno. Gledamo li na predviđanja za budućnost pomorskoga turizma u Hrvatskoj se mogu očekivati ipak povoljniji rezultati i postepeni oporavak brži od većine europskih zemalja. Lagana dostupnost automobilom zbog blizine mnogih europskih destinacija i raznovrsna turistička ponuda te sigurnosti koje pružaju nautički i seoski turizam omogućuju Hrvatskoj prednost u izlasku iz krize u odnosu na druge europske destinacije, zbog čega je potrebno osmisliti i provesti plan razvoja nakon Covid-19 pandemije koji će najbolje odgovarati Hrvatskoj i njezinoj geografskoj lokaciji. Unatoč teškim i kriznim godinama, Republika Hrvatska ima sve preduvjete da se u narednih nekoliko godina ponovno vrati na stare brojke, pa čak i ostvari rast u svim sektorima pomorskoga turizma.

LITERATURA

Knjige:

- [1] Blažević, B., FTTHM, 2007., Opatija, Turizam u gospodarskom sustav.
- [2] Dulčić, A.: Nautički turizam i upravljanje lukom nautičkog turizma, Ekokon, Split, 2002.
- [3] Kesić, B., Jugović, A.: Menadžment pomorskoputničkih luka, Liber d.o.o, Rijeka 2006.
- [4] Vukonić, B., Keča, K., Turizam i razvoj: Pojam, načela i postupci, Zagreb, 2001., str. 159.
- [5] Vidučić V.; Pomorski turizam: prometne, razvojne i ekološke dileme, Split 2007.
- [6] Zelenika, R., Vidučić, V.: Razvitak nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj do godine 2015., Split, 2007.

Znanstveni i stručni članci:

- [7] Grofelnik, H., Procjena prihvatljivog turističkog prihvatnog kapaciteta plaža u normalnim uvjetima i u uvjetima pandemije COVID-19– studija slučaja Grada Malog Lošinja, HRVATSKI GEOGRAFSKI GLASNIK 82/2, 131–152 (2020.)
- [8] Luković, T., Nautički turizam, definiranje i razvrstavanje, Dubrovnik, 2007.
- [9] Radnić A.; Gospodarska važnost turizma i strategija razvoja hrvatske turističke djelatnosti, Zbornik radova Pomorskog turizma, Rijeka, Vol.7, No.2, 1993.

Edice: Završni radovi:

- [10] Benko, Krstanović: Procjena učinaka pandemije koronavirusa na turističke dolaske i noćenja u Republici Hrvatskoj te na vrijednost CROBEXturist indeksa Zagrebačke burze.
- [11] Klarić, Z. (2020), Širenje koronavirusa u svijetu i hrvatski turizam. *Institut za turizam*, Zagreb, str.3., dostupno na: http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/2020/COVID-19/Klari%C4%87-Z_2020.pdf (7. kolovoza 2022.).
- [12] Sovulj, L., Krstanović, K., Benko, L., Procjena učinaka pandemije koronavirusa na turističke dolaske i noćenja u Republici Hrvatskoj te na vrijednost CROBEXturist indeksa Zagrebačke burze, EFZ, Zagreb 2022.

Internetski izvori:

[13] Croatianaviation (2020), Broj putnika u Dubrovniku, Splitu i Zagrebu u srpnju ove godine, 4. kolovoza 2020., dostupno na: <https://www.croatianaviation.com/post/broj-putnika-u-dubrovniku-splitu-i-zagrebu-u-srpnju-ove-godine> (5. kolovoza 2022.).

[14] Državni zavod za statistiku (2019), Satelitski račun turizma za Republiku Hrvatsku u 2016., 15.siječnja 2019., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/12-04-01_01_2018.htm (9. kolovoza 2022.).

[15] Europska komisija (2020), Factsheet: The EU helps reboot Europe's tourism, Bruxelles: Europska komisija – informativni pregled, 13. Svibanj 2020., str. 1-2., dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/FS_20_851 (7. kolovoza 2022.).

[16] Europsko Vijeće, Dogovor o planu oporavka i višegodišnjem financijskom okviru za razdoblje 2020.-2027., dostupno: <https://www.consilium.europa.eu/media/45121/210720-euco-final-conclusions-hr.pdf> (10. kolovoza 2022.).

[17] Hrvatska turistička zajednica (2020), Informacija o statističkim pokazateljima - lipanj 2020., dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-07/Informacija%20o%20statistickim%20pokazateljima%20-%20lipanj%202020.pdf> (22. svibanja 2022.).

[18] https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tour_cap_nuts2&lang=en EPRS_ATA(2020)649368_EN. (10. kolovoza 2022.).

[19] <https://www.booking.com/hotel/hr/holiday-home-seoski-turizam-pirak.hr.html>

[20] https://www.crobos.com/croatia_charter_bases/ACI_Marina_Split

- [21] <https://www.glasistre.hr/istra/istarske-toplice-u-finalu-izbora-za-najuspjesniju-destinaciju-turizma-zdravlja-zdravstveni-turizam-je-turisticki-adut-unutrasnje-istre-570724> (10. kolovoza 2022.).
- [22] <https://www.gradimozadar.hr/vijesti-gradevina/1306-lastovo-razvija-eko-turizam> (10. kolovoza 2022.).
- [23] https://hr.wikipedia.org/wiki/Pandemija_COVID-19 (10. kolovoza 2022.).
- [24] <https://www.koronavirus.hr/> (4. travnja 2022.).
- [25] https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_06_70_1370.html (10. kolovoza 2022.).
- [26] <https://repozitorij.pfst.unist.hr/islandora/object/pfst%3A443/datastream/PDF/view> (10. kolovoza 2022.).
- [27] <https://www.htz.hr/sites/default/files/202007/Informacija%20o%20statistickim%20pokazateljima%20-%20lipanj%202020.pdf> (10. kolovoza 2022.).
- [28] <https://www.hzjz.hr/> (10. kolovoza 2022.).
- [29] Prašcević, A. (2020), Ekonomski šok pandemije COVID-19 – prekretnica u globalnim ekonomskim kretanjima, Ekonomske ideje i praksa br. 37, str. 9., dostupno na: <http://www..ekof.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2014/10/011.pdf> (8. kolovoza 2020.).
- [30] <https://mint.gov.hr/pristup-informacijama/dokumenti-80/statistike/11514>
- [31] <https://vlada.gov.hr/vijesti/brnjac-mozemo-biti-relativno-zadovoljni-prihodima-od-turizma-u-2020/31771>

POPIS SLIKA

Slika 1. ACI Marina Split [20]

Slika 2. Primjer seoskoga ruralnog turizma- Pirak, Grabovnica [19]

Slika 3. Primjer zdravstvenoga turizma – Istarske toplice [21]

Slika 4. Primjer eko-turizma –Lastovo [22]

Slika 5. Broj zaraženih u svijetu [24]

Slika 6. Broj zaraženih u Hrvatskoj[24]

Slika 7. Koronavirus [28]

Slika 8. Smještajni kapaciteti po vrstama objekata u 2020./21. [14]

Slika 9. Noćenja turista po vrstama objekata u 2020./21. [14]

Slika 10. Noćenja turista po načinu dolaska u 2021./22. [14]

Slika 11. Noćenje i prosječan broj boravka po zemljama [30]

Slika 12. Noćenja turista po mjesecima u 2021. [30]

Slika 13. Top 10 gradova i općina sa najvećim turističkim prometom 2021./22. [30]

Slika 14. Prihodi od turizma [31]

Slika 15. Broj plovila u marinama prema zastavi plovila [30]

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj dolazaka i noćenja ostvaren prema vrstama smještajnih objekata [27]

Tablica 2. Prikaz „Top deset“ tržišta prema glavnim vrstama smještajnih objekata [27]

Tablica 3. Prikaz statistike zračnih luka [14]

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Prikaz turističkih dolazaka u Hrvatskoj (usporedba 2020. i 2019.) [27]

Grafikon 2. Prikaz dolazaka i noćenja u nautičkome charteru (promet 2005.-2019.) [14]